

Juomalakko — raittiuteen liikehdintää alhaalta

Juomalakkoajatus on levittäytynyt tällä vuosikymmenellä eri puolille suomalaista yhteiskuntaa, ja rönsyjä nousee pintaan usein yllättävissä paikoissa. Lakkoilutavat vaihtelevat läänien kampanjoista yksityisten ihmisten kuiviin kuukausiin. Tunsimme ajatuksen ainoastaan eräästä keskisuomalaisesta yrityksestä ja työväen raittiusliikkeen historiasta, kun päätimme vuonna 1980 liittää sen Suomen akateemisen raittiusliiton (SARL) toimintaan.

Tämä on yhteenveto lakkoilun tavoitteista ja niistä kokemuksista, joita viisi kampanjaa on antanut. Ehkä ne innostavat joitakin kokeilemaan ja auttavat välttämään sellaisia seurauksia, joita pelkän innon varassa toimimisella on. Juomalakkoa lähdettiin kokeilemaan Klaus Mäkelän ehdotuksesta, ja häneltä ovat peräisin tässäkin esitetyt perusajatuksot.

Suomessa lakkoillaan sekä raittiusliikkeen että muiden aloitteesta. Juomalakolla onkin myös sisälähetystehtävä raittiusliikkeessä. Sen perinteessähän elää jako raittisiin tekijöihin ja raitistamisen kohteisiin, ja tämä jako halvaannuttaa liikettä ja ehkäisee sen luontevaa vuorovaikutusta ihmisten kanssa. Mutta juomalakkoilu kääntää tämän asetelman ylösalaisin: raittiille se on mahdollon, kohdetta ei voi erottaa tekijästä. Moralistiseen perinteeseen, toisten valintoihin ja elintapoihin puuttumiseen, se sopii yhtä huonosti. Tilapäistä juomattomuutta ei tule mieleen tyrkyttää kenellekään tavoitteeksi. Se toimii ainoastaan keinona toteuttaa ihmisen omia tavoitteita, liittyvätppä ne juomisen vähentämiseen, alkoholinkäytön parempaan ymmärtämiseen tai hallitsemiseen tai lopettamiseen kokonaan.

Kahdessa suhteessa juomalakkoilu kuitenkin toteuttaa raittiusliikkeen perinteitä, juuri niitä, jotka uhkaavat kadota liikkeen identiteetin ja itsetunnon mukana. Ensimmäinen se keskittyy ydinasiaan. Sitä yhden asian liike ei koskaan voi kokonaan korvata sinänsä hyvillä ja sympaattisilla sivuteemoilla. Toiseksi se sisältää kansanliikkeen aineksia, käytännön toimintaa ja muutosta eikä rajoitu tyyppilliseen saarna- tai mainossävvyiseen valistukseen. Kutsummekin sitä uusklassiseksi raittiusliikkeeksi.

Pohjalla ihmisten omat tarpeet

Haastattelututkimukset osoittavat suomalaisten yleisesti juovan enemmän kuin tahtoisivat. Riippumatta siitä, miten ulkopuolinen arvioisi ihmisen alkoholinkäyttöä — juoko hän joillakin mittareilla mitattuna paljon vai vähän —, suuri osa tahtois juoda vähemmän. Tämä koettu ristiriita toimii juomalakkoajatuksen lähtökohtana: tarvitaan käytännöllisiä tapoja tukea ihmisten raitistumispyrkimyksiä. Ymmärrän raittiuden tässä ja muualakin dynaamiseksi ja suhteelliseksi asiaksi: jos juominen vähenee, raittius lisääntyy. Raittiuden mittayksiköksi sopii siis esimerkiksi päivä.

Kun luotetaan ihmisten omaan kykyyn asettaa päämääränsä, vapaudutaan kampanjoinnin pahimmista klišeistä; vakuuttelu, lupailu ja uhkailu ovat turhia, tarkoi-

tus on lähinnä yllyttää. Kynnys on tarkoituksellisesti tehty matalaksi. Ihmisen ei tarvitse leimata itseään juopoksi tai nenänvalkaisun tarpeessa olevaksi, kun hän voi osallistua jonkun haastamana tai muuten joukon mukana tai vaikka vitsiksi. Kuukauden kuivuus ei tavoitteena ole ylivoimainen juuri kellekään — ei ole tarkoituksaan tarjota juomalakkoa reseptiksi pitkälle kehittyneeseen alkoholiongelmaan — mutta sen läpivieminen tuntuu kuitenkin saavutukselta: tein päätöksen ja pidin sen. Kuitenkin kuukaudessa ehtii kokea ainakin pieniä muutoksia ja siirtymiä itsessään ja ympäristössään. Uskomme, että juuri nämä kokemukset käynnistävät pohdintaa ja muutoksia. Kaavamainen ajatus oppimisesta kääntyy tässä tavallaan ylösalaisin. Sen sijaan, että ihminen ensin saisi asiasta tietoa, pohtisi sitten ja lopuksi muuttaisi käyttäytymistään, hän ensin toimimalla sitoutuu ja muuttaa jotakin käytännössä ja tämä kokemus vaikuttaa vähitellen hänen ajatteluunsa.

Yksin alkoholista ei ole kysymys. Muuttaa ihminen mitä tahansa viikoittaisissa muurahaispoluissaan, poikkeaa miten tahansa rutiineistaan, jokin hänessä liikahtaa, hän katsoo ympärilleen uudesta kulmasta. Juomalakko voi nostaa tarkasteluun muun muassa ajan ja rahan käytön. Ihmissuhteiden alueella voi paljastua solmuja: joistakin asioista ei ole kyetty puhumaan selvin päin. Ehdollistumat tulevat esiin: huomaa, missä tilanteissa alkoholia kaipaa. On tärkeää huomata ja myöntää, etteivät kaikki kokemukset välttämättä ole myönteisiä. Siksi juomalakkoilua ei voikaan mainostaa tavanomaisella lupaus-kaavalla: lopeta juominen, niin saat ystäviä ja finnit häviävät. Yksi kampanjamme lähestyikin pelottelua. Iskulause kuului: Juomalakko — hyppy tunteettomaan.

Lakko on valinnanvapautta ja solidaarisuutta

Alkoholinkäyttöön liittyvät monin tavoin mielikuvat vapaudesta, mutta siitä kieltäytymistä vaikeuttaa usein sosiaalinen paine. Pysyvälle tai tilannekohtaiselle raittiudelle vaaditaan selityksiä — tai aletaan kehittää niitä itse: ”Tuolla taitaa olla ongelma, kun ei voi ottaa.” Alkoholinkäyttö liittyy usein niin itsestään selvästi ja rituaalinomaisesti joihinkin tilanteisiin, että suurta osaa juomisesta ei voida pitää aiottuna tai päätettynä. Pysyvä tai tilapäinen raittius eristää helposti ihmisen. Nykyajan raittiusliikkeen pitäisikin nähdä itsensä tämän vähemmistön oikeuksien ja ihmisten valinnanvapauden puolustajaksi. Vapaasta alkoholikulttuurista voidaan puhua vasta sitten, kun suhtaautuminen eri vaihtoehtoihin on samanlaista ja valinta jää ihmisen omaksi asiaksi. Tarkoitus ei ole, että juomalakkoilija jää kotiinsa nyhöttämään vaan että hän liikkuu siellä missä muulloinkin. Niille, joille nenänvalkaisukuukausi tulee todelliseen tarpeeseen, kampanjamuotoinen lakko tarjoaa suojaväriin. Vedonlyönnit, rahankeräykset, julkiset haastelut ja aiheen kirvoittama herjanheitto vievät huomion pois yksittäisen mukana oljan motiiveista.

Juomalakkokampanjoiden henki ja ilme ovat tärkeitä. Huumori ja eräänlainen hervottomuus ovat auttaneet. Itseironia taittaa kärjen tyyppillisten raittiuskampanjoitten tyyppilliseltä ivaamiselta. Sisään rakennettuja piloja ovat olleet muun muassa helmikuun, vuoden lyhimmän

kuukauden, valitseminen ja parodinen ote, liioitellut lupaukset ja kääntymyskertomukset. SARL:n kampanjojen ilmeeseen eivät auktoriteetit ja esimerkkikansalaiset ole istuneet kuten joihinkin läänien kuiviin kuukausiin. Emme ole halunneet käynnistää mitään ”seuraa johtaa” -leikkiä, pikemminkin päinvastoin.

Kampanjojen teemoilla olemme halunneet kytkeä päihteet joihinkin laajoihin kysymyksiin ja arvopäämääriin ja välttää suppean alkoholiin tuijottamisen. Teemoja ovat olleet ”Anna — älä ota”, ”Parempi luoda ja juopua elämästä kuin juoda ja luopua elämästä”, ”Ihminen ei ole saari”, ”1984 — Älä alistu” ja ”Juomalakko — hyppy tunteittomaan”. Usein kampanjaan on liittynyt rahankeräys; säästyneet viinarahat on haluttu antaa prosenttiliikkeen tileille tai omalle palestiinalaiselle kummityölle. Tämä on tietysti motivoinut toisia ja karkottanut toisia. Kytkenällä on haluttu osoittaa (osoitella?) yhteyksiä henkilökohtaisten ja globaalien kysymysten välillä.

Olemme horjuneet kahden kannan välillä siinä, kuinka julkisia tai yksityisiä muotoja juomalakkoilulle tulisi antaa. Toista ääripäätä ovat edustaneet haastelijat Ylioppilaslehdessä ja ”Olen kuiva” -rintanapit, toista kaavailut luopua jopa yhteisestä kuukaudesta ja tehdä vain ideaa tunnetuksi. Kokemuksemme mukaan edellisen tyyppinen kampanjointi tuottaa myös itsenäistä lakkoulu. Kaikista haaveista hallinta tapahtumia tai edes olla selvillä niistä on ollut luovuttava. Juomalakkoilusta näyttää muodostuvan miltei maanalainen, spontaani ja hallitsematon liike.

Markku Soikkeli

Kysymyksiä vastauksiin

Mikä on, kun emme näe metsää puilta? Raittiusjärjestöt ovat tyytyväisiä omaan toimintaansa ja liikkeeseensä, valtionavut hetken mietittyvät ja niiden puolesta kampailltiinkin, mutta lopputulos lienee entisenlainen. Järjestöjen tyytyväisyys itseensä jatkuu.

Voimme puhua terveyskasvatuksesta kauniin sanoin seminaareissamme ja palaverissamme. Mikäs sen hienompaa, tähtäämehän silloin yleisiin päämääriin: koko kansan parempaan tulevaisuuteen. Silti jaksan epäillä raittiusjärjestön kykyä vastata yhteiskunnassa esiintyviin todellisiin sosiaalisiin ongelmiin, sitähan minkä tahansa aineen käyttö osoittaa. Ja jos puhumme ainoastaan aineista, jatkamme moralisointia. Mikä järjestö on aidosti kiinnostunut ihmisten mielenterveydestä?

Turha meidän on edes spekuloida omaa tilannettamme, niin kuin nyt monilla seminaareilla olemme tehneet. Saattaa olla, että se peili, johon meidän tulisi tuijottaa, olisi viisainta pirstoa tuhansiksi sirpaleiksi. Jatkamme kuitenkin tarrojen painatusta, ja sehän nyt on tiedetystikin yhteiskunnassa raitistava tekijä. Jokainen raittiusjärjestö tuottaa vaihtelevan määrän paperisaastetta: esitteitä, lehtiä ja muuta roinaa. Onko olemassa kulutustutkimuksia? Luetaanko tuotoksiamme vai toimimmeko todellakin itsetarkoituksellisesti vain valtionapujen saamiseksi?

Onhan meillä, onpa hyvinkin. Olemassaolon oikeutus, oikeus kokea toimintamme tarpeelliseksi, hyödylliseksi. Raadollisessa mielessäni olen jopa joskus miettinyt raittiusjärjestöjen toiminnan asettamista tulosvastuulliseksi. Pärjätköön se, joka saa jotain aikaan. Nutturapäämummoja ei tässä työssä kaivata, tarvitaan ihmisiä, jotka tosiaankin ovat valmiita ottamaan kärkevästi kantaa yhteiskuntamme kehitykseen. Mitkä mahdollisuudet ihmisellä on elämänsä hallintaan, jos pitäydytään suppeassa, yksisilmäisessä ja ainekeskeisessä ryöpytyksessä.

Kaikki liittyy kaikkeen. Ei ihminen ole sektorinen olio, en minä ainakaan. Ei ole erillistä lokeroa viinanjuonnille, työnteolle, perhesuhteille, seksuaalielämälle ja näitä koskeville ongelmille. Herkkä ihminen kärsii eniten, vaikka hän saattaisi myös antaa eniten. Siksi on turha pohtia hinnankorotuksia ja kulutustilastoja. Kulutus on oire jostakin syvemmästä ongelmasta, sitä ei hinnankorotuksilla supisteta. Tai jos väliaikaisesti kaljanjuonti vähenisi, olisiko meidän omatuntomme puhdas?

Kaksinaismoralismia parhaimmillaan. Puheet eivät riitä. Joka käänneessä todetaan keskustelun tarpeellisuus, mutta anteeksi nyt ystävät kyynisyyteni: pelkkä keskustelu ei riitä. Turha viedä hyvää sanomaa uskovaistalle. Näillä metodeilla emme koskaan tavoita todellisia riskiryhmiä, niitä lapsia ja nuoria, joille raittiuden ihanuus ei koskaan tule valkenemaan. Vai onko valjennut oikein meillekään?

Tutustumaan. Painukaamme Snelluun, A-klinikoille, hoitokoteihin. Tietäkäämme, minkä puolesta teemme työtä. Vai onko tosiaankin niin, että kauniimpaa on istua steriileissä toimistoissa kuin tietää, mitä oikein vastustaa. Ja toisaalta: turha on vastustaa, ellei ole reaalaisia vaihtoehtoja.

Se, kenen omatunto on puhtain, heittäköön ensimmäisen kiven.

Marja Kautto

AA:n salaisuus

Suomalaisessa päihdehuollossa AA:n asema on vankka, vaikei aina tunnustettu. Ambivalenssi on usein ovin sana, millä voi kuvata monen päihdehuollon ammattilaisen suhtautumista AA:han. AA:n tulokset myönnetään, mutta usein esitetään kiivastakin kritiikkiä AA:n toimintatavoista ja periaatteista sekä erityisesti yksittäisistä AA:laisista.

Näkemyseroista ei todennäköisesti koskaan päästä, mutta ymmärtämystä voidaan lisätä. Esimerkiksi muuttaman AA:laisen tunteminen ja pintapuolinen tieto AA:n ohjelmasta eivät välttämättä ole riittävä tae AA:laisuuden ymmärtämiseen.

Lähetin pari vuotta sitten pienen asennekyselyn AA:sta muutamille päihdehuollon ammattilaisille. Vastausten yleissävy oli varovaisen myönteinen ja moni-ilmeinen. Vastaukset olivat joskus toisensa pois sulkevia näkökulmasta riippuen. Esimerkiksi joku piti AA:ta kaavamaisena, kun taas toinen kiitti selkeästä ohjelmallisuudesta. Tai kun toinen moittii AA:ta rajoittuneisuudesta, näkee